

УДК 27:32-043

Кислий А.О.,*к.філос.н., доцент, докторант кафедри богослов'я та релігієзнавства,
Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, a.kysliy@ukr.net**Україна, м. Київ*

СУЧАСНЕ ХРИСТІЯНСТВО В СИСТЕМІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Визначено актуальність та тенденції вивчення сучасного християнства у системі світових та регіональних політичних відносин. З'ясовано, що сьогодні християнська релігія стає політичним явищем, включаючись до кола політико значущих факторів планетарної свідомості щодо визнання релігійно-культурної різноманітності світу. Доведено, що Християнська церква, яка зорієнтована переважно на задоволення духовних потреб віруючих, може у відкритому діалозі з владою та громадянами виступати моральним арбітром політичних суспільно важливих рішень.

Ключові слова: політичні відносини, політичне богослов'я, державно-церковні відносини, християнство, демократія.

Постановка проблеми. Християнство на початку третього тисячоліття завдяки своїм особливим духовно-моральним ідеалам та поширення їх впливу на життя і поведінку людини та суспільства далі активніше заявляє про ініціативність своєї присутності у сфері економіки, права, мистецтва, освіти тощо. Сьогодні християнство є важливим чинником як соціокультурного розвитку, так і світових, регіональних і міжнаціональних політичних відносин. Така реальність спричинила перегляд політико-правового змісту взаємозв'язків суб'єктів політичного процесу на всіх рівнях. Модернізація політичного і правового розвитку країн протягом останніх років обумовлена ліберальним проектом державного будівництва, що передбачає реформаторські заходи з урахуванням самобутності як історії вітчизняних політичних і правових культур, так і специфіки світового суспільно-політичного розвитку, що протікає у нових умовах.

Активізація різних християнських конфесій, церков, священників та віруючих в напрямку участі у політичних процесах, спричиняє як поглиблення соціальних конфліктів та протистоянь, так і впливає на вирішення соціально важливих проблем. В Україні відчутне формування інтересу до відновлення повноцінної діяльності Православної та інших християнських церков, які мають глибокі історичні традиції та сьогодні користуються моральним авторитетом в українському суспільстві й узгоджують свою діяльність з проєвропейським курсом держави.

Для сучасного релігієзнавства стає важливим вивчення досвіду сучасних політичних відносин, що складаються у провідних країнах світу, перш за все європейських. Апеляція до європейського досвіду та нинішньої легітимізації політико-правих моделей державно-церковних відносин, де різні християнські конфесії, церкви, священнослужителі та віруючі є учасниками політичних процесів, що впливають на вирішення соціально важливих державних та світових проблем, виникає із необхідності побудови нового змісту стосунків між релігією, державою та громадянським суспільством.

Отже, **метою роботи** є осмислення світоглядних аспектів сучасного християнства та його практичного досвіду присутності у політичних процесах. З'ясування особливостей взаємозв'язків політики і релігії та участі

релігійних організацій в політичних відносинах дозволить краще зрозуміти підґрунтя сучасних соціально-політичних і суспільно-економічних змін, що відбуваються як у світі, так і в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Нова соціальна реальність, що виникла на перетині ХІХ–ХХ ст. на Заході та активне поширення діалектичного матеріалізму, атеїзму, позитивізму, спричинила необхідність діалогу християн і філософів в осмисленні взаємовідносин Церкви і світу, що швидко змінюється, та сприяла виникненню політичного богослов'я. До сьогодні воно покликане вирішити два головні завдання. По-перше, протидіяти індивідуалізації й приватизації християнських істин та сприяти відповідальності богослов'я перед суспільством. По-друге, розробити нові богословські підходи до розуміння суспільних вимог сучасності, базуючись на взаємозв'язках нових світоглядних теорій і досвіду життєдіяльності людини. Богословські соціально-есхатологічні ідеї свободи, миру, справедливості, загального примирення повинні стати не лише предметом сподівань, а й стимулом перетворення світу [8, 128-129]. Політична теологія ХХ ст. завдячує своїм розвитком таким філософам та богословам як: Барт К., Бонгеффер Д., Бруннер Е., Вільямс Р., Кокс Х., Кюнг Г., де Любак А., Лютер Кінг М., Мольтман Ю., Мюррей Д., Нібур Р., Ранер К., Тілліх П., Хейз Р., Шмітт К. та ін.

Зростання ролі релігійного фактору в політичних відносинах сьогодні пов'язують не лише з феноменом «ісламського відродження» та його впливу на міжнародну безпеку, а й євангелічним і католицьким піднесенням, релігійним пробудженням в посткомуністичному світі, яким присвячене широке коло досліджень. В зв'язку з цим формується пласт літератури, в якому цей процес розглядається у світовому масштабі (Белл Д., Бергер П., Габермас Ю., Девіс Г., Дейві Г., Джилл Е., Казанова Х., Капуто Дж., Коноллі У., Олбрайт М., Півер К., Рифф Ф., Робертс Г., Сандлер Ш., Старк Р., Тейлор Ч., Тернер Б., Торфс Р., Фокс Дж., Хантер Дж. та ін.).

Теоретичні напрацювання з історії та сьогодення державно-церковних відносин в Україні та світі представлені роботами таких вітчизняних науковців як: Бліхар В., Бондаренко В., Бучма О., Головащенко С., Горкуша О., Євдокимова Т., Єленський В., Здіорук С.,

Колодний А., Кралюк П., Лубський В., Маринович М., Мелехова О., Недавня О., Пасічний Р., Рибачук М., Саган О., Филипович Л., Филипчук С., Черенков М., Чорноморець Ю., Шевченко С., Шуба О., Юраш А., Яроцький П. та ін.

Виклад основного матеріалу. Використовуючи матеріали з різних галузей наукових знань John Dusk, Paul Rowe, Jens Zimmermann в колективній праці «Politics and the Religious Imagination Routledge» приходять до висновку, що в останнє десятиліття зростає інтерес до розвитку зв'язків між релігією і політикою. Релігію недостатньо сприймати тільки через інституційні або кількісні показники, адже сьогодні вона стає серйозним стимулятором як життєдіяльності людини, так і побудови регіональної і глобальної політики. Для повноцінного розуміння взаємин релігії і політики ця сфера повинна стати об'єктом аналізу не лише для філософських дисциплін, а й для нової політичної теорії, щоб краще зрозуміти глибину та багатогранність відносин, побудованих на глибоких світоглядних основах [9].

Прорвати схематизм дослідних установок, які дісталися сучасному релігієзнавству в спадок від радянської епохи, і поглянути на проблеми права, політики, держави в їх історичному генезисі, сучасності та тенденційності розвитку, побудованого на духовно-моральних основах, намагаються і окремі вітчизняні дослідники. Одним із них є відомий філософ-релігієзнавець, державний діяч, політик Віктор Єленський, який у своїй монографії «Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття» на основі глибокого аналізу сучасних іноземних та вітчизняних досліджень та вивченні різних державних та церковних документів підтверджує не тільки вагомість ролі релігії в світі ХХІ століття, а свідчить її «велике повернення» у сферу світової політики та «потужне вторгнення» у глобальні трансформації та процеси регіональних змін [3].

Християнська релігія пустила глибокі корені в багатьох суспільствах, зокрема й американському, стверджує прагматичний політик, держсекретар США в адміністрації Білла Клінтона Мадлен Олбрайт. У своїй книзі «Релігія і міжнародна політика», вона доводить, що релігія як і тисячу років тому надихає людей до готовності померти і навіть забрати життя в іншої людини заради своєї віри. Сьогодні релігія заявляє про свою присутність у значній кількості збройних конфліктів, воєн, терористичних актів. Переважно вони зумовлені боротьбою за території, ресурси, політичні бонуси чи ідеологічні переконання, але, як показує її політичний досвід, на релігійному ґрунті протиборство сторін надзвичайно загострюється. Тому, на думку Мадлен Олбрайт, легковажність й ігнорування релігійного чинника у «великій політиці» неприпустиме. Політики повинні не тільки знати про релігію, а й враховувати релігійний фактор при формуванні міжнародної політики, діяти на упередження конфліктів та примирення народів і країн [7, с.27]. Адже релігія має набагато важливіше, те, що полягає в здатності стримувати й об'єднувати людей на основі милосердя, толерантності, любові, які стають дієвими там, де, здавалося б, уже всі засоби вичерпані. Релігійні

теми звучать в патріотичних піснях, у виступах державних і громадських діячів та й громадськість судить про лідерів і по їх релігійності [7, с.44].

Нинішня активність християнських організацій полягає у включенні людей, переважно віруючих, в зону свого ідейно-політичного впливу з метою духовно-моральної санкції політичних рішень відповідно до цінностей, що декларують християнські конфесії. За останні десятиліття вони вдаються не лише до теоретизування в цій площині, а й до декларування практичних кроків вирішення насущних соціальних та економічних проблем, збереження миру тощо. Ця сфера у перспективі буде логічно заповнена виявом лояльності Церкви до політичної системи, державної влади чи політичної ідеї, підтримки конкретних політичних сил діячів і пошуку шляхів реальної участі в житті суспільства, разом з тим, залишаючись поза політикою. Зрозуміло, що така діяльність полягає не лише у прагненні зберегти свої віроповчальні істини в сучасному світі, а в намаганні вироблення нового політичного ідеалу. Адже сучасна політика потребує не тільки правових і адміністративних механізмів, а й суджень, що знаходяться за її межами і дозволяють оцінити політику в духовно-моральній площині. Така оцінка з боку християнства не є політичною, адже Християнська церква залишається сакральним і культовим інститутом, що зорієнтований на задоволення індивідуальних та колективних релігійних потреб віруючих. В той же час вона може і повинна впливати на політичне життя, користуючись правом виступати моральним арбітром політичної активності.

З процесами демократизації та розвитку громадянського суспільства влада, громадяни й релігійні організації матимуть позитивні результати лише від діалогічної форми взаємодії. З огляду на вагоме місце сакральних мотивів в масовій свідомості політика апелює до сокровених почуттів людини. Але вплив на суспільну думку, що відбувається через висвітлення в ЗМІ подій та її значення для Церкви і суспільства, де увага акцентується на участі в релігійних подіях державних осіб і політиків, незначний. Досить часто дії релігійних організацій та громадськості відбуваються із застосуванням традиційних, досить консервативних методів та засобів, що не лише не дозволяють вирішити нагальні проблеми, але й не можуть донести сучасному суспільству власні світоглядні й етико-філософські ідеї через їх несвоєчасність, що створює суперечливий образ релігії у суспільному процесі.

Підтверджує неоднозначність розуміння повернення релігії в політичні відносини Хосе Казанова. Він вважає, що релігійний фундаменталізм та присутність релігій в різних соціальних конфліктах є загрозливими явищами для всього світу та критикує амбівалентність сучасного західного модернізму з його орієнтацією на демократію та забезпечення прав людини. В такому процесі релігії породжують різноманітні супротиви і дезорієнтації та ведуть до поглиблення соціальних, економічних та екологічних проблем. У своїй книзі «Страх Європи перед релігією» Хосе Казанова, переосмислюючи історію зародження світської Європи, спростовує міф про сучасне європейське суспільство як результат релігійних воєн, нетерпимості й конфліктів. Навпаки, вважає він, християнство сприяло Європейській секуляризації і для

сучасної Європи проблемою є не релігія, а ідея світськості як гарантії демократії [10].

Для демократії головними є кількісні показники в діяльності держави і суспільства. Необхідною умовою демократичності тієї чи іншої держави є номінальна більшість, що унеможливило реальну участь громадянина у вирішенні важливих питань за відсутності системи моральних цінностей – в релігійному їх розумінні. І тому, на думку Олексія Величко, «якщо ми хочемо досягти стану свободи, то повинні повернутися обличчям не до соціального, а до духовного, релігійного ідеалу, назавжди забутого західною самосвідомістю індустріальної, правової та демократичної держави. Там, в забутих догматах древньої християнської віри, повинні шукати ми шляхи виходу з положення, що створилося, зрозумівши нарешті, що не соціальне Благо, не соціальна рівність і не політична свобода голосливого і безвідповідального виголошення своєї думки є основою людського духовного відродження, а любов і терпіння, самовідданість і віра, як їх показав Христос» [1, с.383]. В християнському вченні можна побачити, що демократія має глибокі релігійні основи, адже вона ґрунтується на політичній інтерпретації вчення Христа про рівність та його ретрансляцію на соціальну сферу.

Найбільш дієвою силою в політичному житті є протестантизм. Підстави для таких висновків Олексій Величко знаходить в ідеях, проголошених з часів Реформації. Господь визначив кожній людині долю від народження, але життєві обставини, що виникають по Божій волі спонукають до соціальної активності своїх послідовників для спасіння, яке можливе, якщо покликання буде виконано до кінця. Отже, в протестантизмі християни отримують істини як рівності всіх людей перед Богом, так і презумпцію їх порятунку. Ця істотна відмінність від інших, в порівнянні з католицьким або православним розумінням людської особистості, стала причиною формування нових духовних ідеалів, що поступово переміщується у царину матеріального світу і у всі сфери життєдіяльності людини, що мають абсолютно земний характер і вимагають впорядкованості [1, с.93, 97]. Зрозуміло, що релігійні мотиви ідеї соціалізації суспільства протестантизм черпає в католицизмі. Тому цілісні вчення, що спрямовані на усунення соціального зла і створення універсальних умов для побудови щасливого суспільства, потрібно розглядати через призму тісного взаємозв'язку «протестантизму і католицизму як складових єдиної релігійної культури в політико-правовому аспекті» [1, с.108].

Політика в сучасному секулярному суспільстві виконує практично цілепокладаючі метафізичні функції. Зусилля багатьох інтелектуалів концентруються на функціональному рівні суспільства і спрямовуються на виявлення і вирішення життєво важливих людських проблем, що пов'язані з новою секулярною реальністю. Тому в таких умовах «говорити про Бога мирською мовою – значить говорити про Нього політично» [5, с.241]. Харві Кокс, вважає, що Бог і творить у світі політику. Тому «проповідь Євангелія, розмова про Бога – політична розмова», «мова, на якій проповідується Євангеліє – це політика», «розмова про Бога мирською мовою – це політичне питання», адже вони зачіпають конкретні

проблеми, які людині доводиться вирішувати у повсякденному житті [5, с.242]. Політика включає і діяльність людини, і рефлексію з приводу цієї діяльності, що є відповіддю на дію Бога. Тому «сьогодні політика повинна бути такою «рефлексією в дії», за допомогою якої Церква зможе дізнаватися, що замислює цей Бог-політик, і йти назустріч, діючи з Ним заодно» [5, с.242].

Нове бачення релігійно-конфесійної ситуації в Європі пропонує Жан-Поль Віллем [2]. Сучасне європейське суспільство в межах національних держав має різний попит та потреби в релігійних цінностях. Тому для пояснення особливостей багатой релігійної різноманітності сучасної Європи, що намагається мирно будувати демократичні відносини, він використовує термін «лаїчність». За допомогою лаїчності Віллем намагається вирішити сучасні світоглядні основи політичних взаємин, адже у кожній європейській країні історично склалися особливі стосунків між релігією і суспільством та існує розмаїття як релігійних ідей, так і багатий філософський спадок, де присутні елементи критичного підходу до релігії. Сьогодні завдяки лаїчності європейська спільнота намагається пояснити ціннісну природу релігії та її вплив на формування західної цивілізації, усвідомлюючи її досить неоднозначне історичне минуле, де мали місце релігійний антисемітизм, ненависть, конфлікти тощо.

Відчутними для всього християнства є церковні суперечки в православному середовищі, епіцентром якого є Московська Патріархія на чолі з Патріархом Кирилом, яка продовжує оформляти свою участь в міжцерковних відносинах та суспільній політиці у формі ультиматумів. З приводу такої політичної позиції та впливу Московського Патріархату на релігійну ситуацію на пострадянському просторі Віллем пише: «Відчинення російського простору для вітрів демократії та релігійного плюралізму кидає грізний виклик Православній церкві, що богословськи та історично не є готовою опинитися в секуляризованому суспільстві. Реакція на євангелізаторські підступи католиків та протестантів на Руській землі показує, що високі православні ієрархи претендують на монопольне опікування російською душею і болісно сприймають наявність релігійного вибору, а відтак і плюралізм» [2, с.31].

Поширюючи ідеал «неполітичної участі в політиці» Московська церква активно сприяє розповсюдженню державної політичної ідеології «Русского мира», що характеризується уявленням про особливий шлях Росії. В доктринальних документах підтримується ідея самобутності національних культур, що склалися як унікальний набір і стандарт цінностей, а на практиці відбувається придушення будь-якої (крім російської) самоідентифікації за національним принципом. Таке політичне бачення сьогодення та майбутнього християнського світу архімандрит Кирило Говорун називає «політизованими неортодоксальними ортодоксіями», що є викривленням християнських норм вірування, поведінки та спільноти, причинами якого стали надмірні зближення Церкви з державою та її загравання із секулярними переконаннями. Цей випадок політизації богослов'я, підміни його ідеологією як суміші, що набула патологічних форм, сьогодні є реальною проблемою світового масштабу. Розуміння цих явищ дає можливість краще усвідомити

роль Московського патріархату в підтримці російської агресії на сході України, що є свідченням народження феномену православного «богослов'я війни» [4]. Нова концепція війни сучасних російських богословів ґрунтується на переосмисленні ідеї боротьби з людським гріхом в напрямку «очищення» світу від західної безбожної ідеології, поширення мілітаристської духовності, що проектується як в особисте, так і в суспільне буття. Такі підходи до міжособистісних та міжнародних відносин ставлять під сумнів соціальну еволюцію Православної церкви.

Православна церква як суспільний інститут зможе бути реальним учасником політичного життя, заявивши про свою практичну дієвість у вирішенні назрілих соціальних питань. Без сприйняття світу таким як він є складно здійснювати позитивний вплив на політичні процеси. Тому активізація в політичній сфері, можлива за умови поваги до особистості та сприйняття цінностей демократичного плюралізму. При цьому важливо пам'ятати, що Церквою є люди-віряни та священство, і саме вони виступають із соціально-політичними ініціативами та відповідають за конкретні справи. Тому в цій площині буде важливою суспільна підтримка Церкви, а вона в свою чергу повинна подолати такі перепони як: з одного боку – політизованість, а з іншого – брак усвідомлення себе як справжнього суспільного інституту. Адже надто часто питання присутності православ'я в суспільно-політичному просторі обмежуються декількома проблемами, що зорієнтовані на боротьбу з «содомітами». Така риторика лише відволікає увагу людей від більш важливих сучасних питань в сфері екології, медицини, освіти, харчування, безпеки, сім'ї, дитини та багатьох інших, що вимагають термінового вирішення. В цьому плані православному середовищу необхідно подивитись на реальний стан речей і замість ворожої риторики та популізму перейти до відкритого екуменічного діалогу. Прикладом тут можуть бути Європейські країни, де християни та християнські спільноти проявляють політичну активність, а Церква стала більш відкритою і толерантною до соціальних запитів.

Для реальної реалізації себе в соціально-політичному просторі Православна церква має будувати свою зовнішню і внутрішню політику, використовуючи форми і методи, зрозумілі сучасній громадськості. Першочерговими умовами такого процесу, на думку Олександра Кирлежова, повинні бути наявність лідерів і відповідного інтелектуального забезпечення. Адже судячи з поведінки єпископату, його цілком влаштовує нинішній стан речей, що забезпечується сакральним авторитетом. Встановлення взаємозв'язків не тільки із «споживачами релігійних послуг», а й широкими суспільними масами та різного роду інститутами приведе до усіх можливих наслідків. Вони пов'язані з певними ризиками і потребують постійної підтримки та зміцнення свого статусу, маючи справу з плюралізмом позицій і думок часто кардинально протилежних і несумісних з християнською мораллю. Тому відповідь Православної церкви на суспільно-політичні запити відбувається повільно і має характер переважно загальних офіційних заяв і декларацій. Позиція очікування й невтручання та орієнтованість на діяльність, що пов'язана переважно з культурною

практикою свідчить про те, що для православної свідомості найістотнішими є її містичні аспекти. Тому реальний вплив Церкви на життя суспільства, в тому числі в сфері її взаємин з владою, залишається на периферії [6].

Висновки. Отже, сучасний рівень світових, регіональних і національних політичних процесів і трансформацій та факти взаємовпливу релігії й політики, вимагають нової свідомості визнання християнства як політичного явища. Сьогодні у політичній сфері ще присутні конфлікти, що виникають на релігійному ґрунті й спричинені тривалими розколами і різним баченням шляхів та засобів розв'язання суспільних проблем, а також колізіями суспільно-політичної активності громадськості, державних та церковних лідерів. Для визначення орієнтирів участі християнства у політичних процесах з метою посилення діалогу із світом потрібно здійснити систематичне критичне богословське осмислення життя суспільства та діяльності церкви у політичній площині. Адже подальший розвиток християнства буде пов'язаний із здатністю знаходити шляхи розв'язання різних життєво важливих питань, що спричинені релігійно-культурною різноманітністю світу і виходять далеко за межі теоретичних проектів.

Література

1. Величко А.М. Христианство и социальный идеал (философия, право, социология индустриальной культуры): Научное издание. Под ред. В.П. Сальникова. – СПб., М.: Санкт-Петербургский университет МВД России. 2000. – 544 с.
2. Віллем Ж-П Європа та релігії. Ставки ХХІ-го століття. / Пер. з фр. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА. 2006. – 331 с.
3. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття. – Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2013. – 504 с.
4. Кирило (Говорун) Архімандрит. Політичне православ'я. / Пер. з англ. Олексія Панича. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА. 2019. – 152 с.
5. Коқс Х Мирской град: Секуляризация и урбанизация в теологическом аспекте. Пер. с англ. О. Боровой и К. Туровской. Под общей ред. и с примеч. О. Боровой. М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН. 1995. – 263 с.
6. Кырлежев А. Церковь и политика // http://www.religare.ru/2_25337.html
7. Олбрайт М. Религия и мировая политика. / Пер. с англ. – Москва: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 352 с.
8. Реати Ф.Э. Бог в XX веке: Человек – путь к пониманию Бога. (Западное богословие XX века). / Пер. с итал. Ю.А. Ромашева. – СПб.: Европейский Дом, 2002. – 187 с.
9. John H.A. Dyrck, Paul S. Rowe, Jens Zimmermann. Politics and the Religious Imagination Routledge. 2010. – 224 s.
10. Casanova J. Europas Angst vor der Religion. Berlin University Press, Berlin. 2009. – 134 s.

References

1. Velichko A.M. Khristyanstvo y sotsyalnyi ydeal (fylosofiya, pravo, sotsyologiya yndustryalnoi kul'tury): Nauchnoe yzdanie. Pod red V.P. Salynikova. – Spb., M.: Sankt-Peterburhskiy unyversytet MVD Rossyy. 2000. – 544 s.
2. Villem Zh-P. Yevropa ta religii. Stavky KhKhI-ho stolittia. / Per. z fr. – K.: DUKH I LITERA. 2006. – 331 s.
3. Ielenskyi V. Velyke povemennia: religiiia u hlobalnii politytsi ta mizhnarodnykh vidnosynakh kintsia XX – pochatku XXI stolittia. –

Lviv: Vydavnytstvo Ukrainського katolytskoho universytetu. 2013. – 504 s.

4. Kyrylo (Hovorun) Arkhimandryt. *Politychne pravoslavia. / Per. z anhl Oleksii Panychu. – K.: DUKH I LITERRA. 2019. – 152 s.*

5. Koks Kfi. *Myrskoi hrad: Sekuliaryzatsyia y urbanyzatsyia v teolohycheskom aspekte. Per. s anhl O. Borovoi y K. Hurovskoi. Pod obshchei red y s pryemchi. O. Borovoi. M.: Yzdatelskaiia fyрма «Vostochnaia literatura» RAN. 1995. – 263 s.*

6. Kyrlezhev A. *Tserkov y polityka // http://www.religare.ru /2_25337.html*

7. Olbrat M. *Relihyia y myrovaia polityka. / Per. s anhl – Moskva: Alpyna Byznes Buks, 2007. – 352 s.*

8. Reaty F. J. *Boh v XX veke: Chelovek – put k ponymaniyu Boha. (Zapadnoe bohoslavye XX veke). / Per. s ytal Yu. A. Romasheva. – SPb.: Evropeiskyi Dom, 2002. – 187 s.*

9. John H. A. Dyck, Paul S. Rowe, Jens Zimmermann. *Politics and the Religious Imagination Routledge. 2010. – 224 s.*

10. Casanova J. *Europas Angst vor der Religion. Berlin University Press, Berlin. 2009. – 134 s.*

Kysliy A. O.,

PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor, candidate for a doctor's degree of the Department of Theology and Religious Studies, National Pedagogical Dragomanov University, a.kysliy@ukr.net

Ukraine, Kyiv

MODERN CHRISTIANITY IN THE SYSTEM OF POLITICAL PROCESSES

It is determined the relevance and tendencies of the study of modern Christianity in the system of world and regional political relations. It has been found that today the Christian religion is becoming a political phenomenon, including in the range of politically significant factors of planetary consciousness in recognition of the religious and cultural diversity of the world. It is proved that the Christian Church is oriented mainly to the spiritual needs of believers and can act as a moral arbiter of politically significant decisions in open dialogue with the authorities and citizens.

Key words: *political relations, political theology, state-church relations, Christianity, democracy.*

